

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. МИХАИЛ ДИМИТРОВ НЕДЕЛЧЕВ, Нов български университет
за обявения в ДВ, бр. 61 от 5.08.2016 г. конкурс за избор на п р о ф е с о р
в професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата),
обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски”,
с единствен кандидат доц д-р СТИЛИЯН ЛАЛЕВ СТОЯНОВ**

1. Данни за конкурса

Конкурсът на ЮЗУ „Неофит Рилски” за избор на професор в професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата) е обявен в Държавен вестник, в бр. 61 от 5 август 2016 г. След изтичането на законовия срок единствен кандидат, явил са на конкурса, е преподавателят в Катедрата по литература на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград доц. д-р Стилиян Лалев Стоянов.

На заседание на Катедрата по литература при Филологическия факултет, проведено на 18.03.2014 г. е обсъден подробно представения от доц. д-р Стилиян Лалев Стоянов монографичен труд „Литература и технологии” (представен е протокол от осъждането, на което обстоятелни изказвания са паправили авторът на монографията, ръководителят на катедрата проф. Цветан Раковски и други членове на катедрата). Единодушното заключение е, че трудът „Литература и технологии” е проносен и има всички качества, за да участва в предстоящия конкурс за заемане на академичната длъжност „Професор”.

За конкурса кандидатът доц. д-р Стилиян Стоянов е представил и още редица други свои публикации, създадени след заемането на академичната длъжност „доцент” през 2006 г.

При прегледа на представените документи и при установяване на законовите срокове не бяха открити нарушения на Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и на съответния правилник във ЮЗУ „Неофит Рилски”. Може да се направи заключението, че процедурата е законна.

2. Данни за кандидата

Стилиян Лалев Стоянов е роден в гр. Гоце Делчев на 5.06.1961 г. Средното си образование получава в Политехническа гимназия „Яне Сандански” в родния си град. През 1986 г. зъвършва магистратура по специалността „Българска филология” в СУ

„Св. Климен Охридски”, София, като преди това учителствува във Второ основно училище „Гоце Делчев” в гр. Гоце Делчев. От 1988 до 1994 г. е последователно асистент, старши асистент и главен асистент в Катедрата по литература на ЮЗУ „Неофит Рилски”. През 1996 г. защитава докторска дисертация на тема „За ползата, поетиката и социалния смисъл на популярната белетристика на историческа тема в периода между двете световни войни”. Хабилитира се като доцент през 2002 г. За периода 2007-2015 г. е заместник-декан по учебната работа, качеството на обучение и акредитацията на Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Има няколко специализации в чужбина, както и работа в лекторати по български език и литература в чужди университети.

Доц. д-р Силиян Стоянов е утвърден учен с трайни изследователски интереси към съотнасянето на високо и ниско в културата и литературата, към националните образи на света, към въздействието на техническата цивилизация върху литературата, към социология на литературата, към неканоничното и извънканоничното в литературата, към поетиката и стилистиката на устния разказ, към историите на всекидневния човек, към драматичните съдби на хората от българските малцинства в пределите на бившия Съветски съюз. Автор е на книгата „Литературата на двора”(1998 г., изд. ЛИК, С.). През 2014 г. известното великотърновско издателство „Фабер” издава монографията му „Литература и технологии”, а преди това през 2010 г. изд. „Просвета” отпечатва помагалото „Тестове и текстове по литература за зрелостници и кандидат-студенти”. Доц. Стоянов участва активно и в създаването на колективния двutomник „Неканоничната българска литература” (Университетско издателство „Неофит Рилски”, 2009-2010 г.).

Доц. др. Силиян Стоянов владее в различна степен руски, украински и английски езици. Публикувал е редица свои студии в чужди академически издания.

3. Описание на научните трудове на доц. д-р Силиян Стоянов, представени за конкурса

Основният труд, представен за конкурса, е монографията „Литература и технологии” (266 стр.). Освен нея, предоставени са на вниманието на журито голяма поредица студии, статии и есета с извънредно разнообразна проблематика. Преди да се спра малко по-подробно на основния труд, искам да заявя възхищението си от способността на доц. Силиян Стоянов да намира извънредно оригинални теми за своите изследвания

и конкретни наблюдения, да открива оригинални ракурси и при интерпретацията на многократно обговаряни класически текстове и автори.

Монографията „Литература и технологии” сплита донякъде своите сюжети с тези от редица книги на проф. Яни Милчаков и доц. Пламен Шуликов, от монографията на д-р Георги Господинов „Поезия и медия. Кино, радио и реклама у Вапцаров и поетите на 40-те години на XX век”(2005 г.) и проучванията на д-р Надежда Стоянова, обобщени вече по-късно през 2015 г. в книгата ѝ „Възходът на слънчогледите”. Но само донякъде. Защото тук проблематиката е съвсем оригинална за българската хуманитаристика (напомня ми в някаква степен вършеното през десетилетията от знаменитата полска социологическа школа, който облъчва и заниманията и постиженията на полските литературоведи). Защото тук става дума не само и не толкова за тематичното въздействие, за присъствието на идващата от технологиите образност (това привлича изследователите най-често), а за проследяване на процеса на променяне на човешкото мислене, човешкото поведение, за радикалните намеси във всекидневие и празници, за придаване на съвсем друг ритъм на самото живеене (вж. постулираното във „Въведение”, стр. 4). Макар да е бил изкушен да продължи изследването си към новите десетилетия на цифровите и аналоговите технологии, авторът се ограничава с проследяването на въздействието на технологиите върху литературата (но, пак ще повторя, през обратите в мисленето и действуването) от средата на XIX век до 40-те години на XX век.

Монографията е композирана в два основни дяла: „Човекът и машината” и „Силата”. Убедителна е разгърнатата в първия дял теза, че утвърждаването на мястото на машината в световите на човека води до „търсене и намиране” на аналогии с човешкото тяло и човешките дейности въобще, до все по-мощното утвърждаване на ролята за автомата. Вторият дял „Силата” вече е посветен на роящите се и пришпорени от машинната цивилизация футуристични визии от края на XIX век насетне.

В „Човекът и машината” Стилиян Стоянов започва своя многопосочен разказ от гледищата и практиките на просветителите, от паралелните открития и творчески осъществявания на учени и мислители в редица еврипейски страни – от Ламетри до Ломоносов. Интересно е да се проследи, как веднага редом с фундаменталните научните постижения и с конкретните технологически открития вървят и явяващите се все по-често литературни тематизации. Още в първата глава са очертани три смислово-тематични направления, които изразяват „на ниво сюжет и идеология” сложните

взаимоотношения на човека с машината: първото е във вниманието към механичната говореща играчка, което прераства в идеите за робота; второто е в голямата литературно-културна идея за двойничеството; третата именно за машината като придаваща нова неимоверна сила на човека. И нататък в монографията тези три направления са проследени в сложните им трансформации и реализации. Удивително е колко много незабелязани от други изследователи текстове, свързани с проблематиката на изследването му, е открил авторът в българската периодика от края на XIX-и и началото на XX-и век в българската периодика. Убедително е показано, как българското социокултурно пространство е било мощно въввлечено в световните процеси на тази цивилизационна ориентация. (Макар че на стр. 57 стои и преценката: „Технологичните чудеса на XIX век – телеграфът и телефонът – бързо навлизат в България, но като цяло остават незабелязани от художествената литература.”) Нещата се променят чувствително в творчеството на любимите за изследователя писатели на 20-те и 30-те години – от толокова често обговаряния Светослав Минков до позабравения Георги Илиев.

Трудно може в една имаща фунцията да служи при провеждането на една академическа процедура рецензия да се обхване цялото тематично богатство от монографията на Стилиян Стоянов. Но не ще пропусна да отбележа, че във втория дял, наистина еспресивно-сполучливо назован „Силата”, *самолетът* е представен като ключова метафора и метонимия за епохата, като радикализирац самото общо усещане за време и пространство, като дал трасък за толкова силни художествени визии. Тук е показана и връзката на тези процеси със самата поява и завземане на културни територии на радеца явления на художествения авангард, на футуризма, но и на раждания понякога от неговия дух тоталитаризъм (тук фигурата на одиозния писател-националист Габриеле д'Анунцио с неговите самолети, кораби и специално произведени за него уникални екземпляри на италианските автомобилни марки, с неговата „Ел Виториале” край езерото Гарда, въобще е централна в световен мащаб). Извънредно оригинална е в изследването идеята за пораждането на реалното усещане или на илюзията за „радостта от труда” вследствие на това така повсеместно вписване на машината в трудовото ежедневие на човека (опиянително изразено от Елисавета Багряна в редица цитирани стихотворения от втората ѝ сбирка „Звезда на моряка”). В интонациите и звученето на **р а д о с т т а** е изпълнена и брилянтната къса глава „Другарът денди Чавдар Мутафов”, където вече виждаме възможностите с тази проблематика да се играе наистина високо-литературно – включително и чрез формулирането на паракодсалните тезиси от 1928 г.

(стр. 207). И съвсем отрезвяващо въздействат тук страниците с инкорпорирания текст (познат ни и като самостоятелна публикация от сб. в чест на проф. Панайот Карагъзов „Славяните. Общество, религия, култура”, СУ, 2012 г.) за разнородната литературна и обществена съдба на двама одиозни стихотворци от общността на българите в Таврия – Иван Гедиков (рано самоубил се) и Димитър Марков – превърнал се след спекулативните си идеологизирани стихотворни послания в уж големия литературоведски „авторитет” (беше почти задължително бе да се цитира в общите български историографски изследвания) акад. Дмитрий Марков, необичащ да се припомня българския му произход...

Съвсем естествено в последната глава „Радиото” от втория дял „Силата” основен герой е Сирак Скитник – и с така ярко изразените с редица статии и есета интуиции за бъдещето, за перспективите пред тази медия, но и с практическите си дейности. (Малко изследователско откритие в тази глава са пасажите за първата радиопиеса от 1938 г. „Крилата помощ” на Ангел Каралийчев и Матвей Вълев.)

Леко неочаквано, заключителните страници в монографията, озаглавени „Вместо епилог” и съдържащи и двата етюда „Музиката на нулите” и „Култура на милионите”, звучат меланхолно с доминиращия в тях мотив за „културата на пясъка”. Проблясъкът е в това, че все пак тази култура работи в голямата грижа за всеки творец – „да бъде забелязан”(стр. 253).

„Литература и технологии” – една забележителна с богатство на идеи и с енциклопедическа информационна стойност книга!

Казано бе вече за приносното участие на доц. Стоянов в създадения от колегите в Катедрата по литература в ЮЗУ „Неофит Рилски” (в сътрудничество с автори и от други академически центрове) двутомник „Неканоничната българска литература”. Тук той е автор на цяла поредица от очерци за писатели като Константин Константинов, Владимир Полянов, Стоян Загорчинов, Чудомир (Димитър Чорбаджийски). Макар тези текстове да са в голяма степен подчинени на общия замисъл, на възприетите колективно изисквания на проекта, те също носят печата на авторовите пристрастия и предпочитания. (Във встъпителния текст към част втора ръководителят на проекта проф. Цветан Ракъовски пише: „Всяка статия в сборника се отнася с нужната коректност към своя обект на изследване. Очерковият тип изложение доминира, макар че не липсват и задълбочени интерпретации, търсене на междутекстови връзки с „класиците”, както и опит да се сглоби основа за диалог. Подходът към дадения автор

няма за цел да поправя „грешки“, допуснати от литературната ни история, като преувеличава качествата на този автор. Но и не ги снижава.”) При оформянето на биографическия разказ и при представянето на разгръщането на съответното писателско дело, Стилиян Стоянов е намерил тази проблемна ситуация, това конфликтно поле, които нагледно показват как даденият писател се е вписвал в общата литературна ситуация, как са се осъществявали ходовете на литературноисторическото му утвърждаване, откъде идват обстоятелствата, че той все пак е останал във „втората“ редица на първенците на литературата ни. При Константин Константинов това е подробното изследване на с л у ч а я с р о м а н а „К р ъ в” (при този скрупулъзно направен очерк ми липсва – като изключим един кратък пасаж на стр. 132 – разказа за сложното писателско ситуиране на писателя и общественика К. Константинов в следдеветосептемврийския период до 1948 г, когато той е не само председател на СБП, но и главен редактор за няколко месеца на сп. „Изкуство”, така ярко оставил отпечатък в изданието, когато издава през 1946 г. една удивителна и толкова същностно говореща за настроенията на „десните”, прозападно ориентирани писатели-антифашисти с истински демократически убеждения малка синтетична книжка „Птица над пожарищата”; лично за мен съавторството със Светослав Минков при написването на книжката „Сърцето в картонена кутия” е макар и реализация на един „забавен паноптикум на български нрави”, но все пак епизодична изява). Всъщност съдбата на Константин Константинов в много отношения се сплита с писателската участ и на останалите трима писатели, за които Стилиян Стоянов пише. Така при Владимир Полянов проблемната ситуация, която маркира по-сетнешния му авторски път е отново свързана с един роман – „Слънцето угаснало”. И на него му е извънредно трудно да се освободи от бремето на сипещите се отляво през 30-те години на XX век безумни обвинения в симпатия към фашизма (мога да свидетелствувам лично като автор към негово „избрано” и като литератор, произнесъл надгробното слово, за натрупаните огорчения и за радостта от „преоткриването” на творчеството му през 80-те те години от нови литератори). Фокус на очерка за Стоян Загорчинов е станал рецепцията на двата му най-известни романа ”Легенда за Света София” и „Ден последен – ден господен”, като тук доц. Стоянов е проявил уменията си да прави отлични паралели с произведения на световни автори, да гради и оригинални контексти с привличането на толкова важната писателска есеистика на Загорчинов. В очерка за Чудомир Стилиян Стоянов формулно дава дилемата при създаването на цялата тази поредица от очерци. Ето: „Нека в началото поспекулираме около проблема за неканоничния автор. Когато

се пише за Чудомир, това ми се види необходимо. Има автори неканонични и общо взето непознати – и във времето, в което са живели, и в наше време. Да се пише за тях, е нещо като литературна археология – по някакъв белег (няколко стихотворения, разказа, спомена) се опитваш да реконструираш нещо екзотично, забравено. Има автори неканонични, но изключително популярни в определен период от време. /.../ Чудомир е бил популярен автор.” Всъщност тази дилема се отнася в различна степен до всички негови автори. И изследователят се е справил много добре с нея. Така при Чудомир това е критическото справяне с феномена на „огромната популярност на разказите” му (стр. 153), опитите да се обясни този феномен. И доц. Стоянов дава своето пространно обяснение. Към тази поредица от литературоведски очерци можем да присъединим и сходната като изследователски маниер работа за Сирак Скитник от сборника, който Катедрата по литература на ЮЗУ „Неофит Рилски” създаде през 2015 г. (като резултат от една умна юбилейна конференция). В духа на изразените и в голямата монография „Литература и технологии” интереси тук темата е „Духът на времето – улица, технологии, кино и радио.(Сирак Скитник в социокултурния контекст на междувоенното време)” – с внимание именно към плодотворните напрежения между високата и масовата култура, с очертаване на проблемния тематичен кръг от статиите и есетата на Сирака от 30-те години.

Не бих желал да останат неспоменати и още цяла поредица от циклово обединени статии, студии и есета на доц. Силиян Стоянов: аналитичните, но и напрегнати от полемичен патос работи за „Ку-Ку” като огледало на българската революция (особено актуална сега с успеха на инициирания от Слави Трифонов и неговите сценаристи референдум) и за *чалгата* като мутант на българската традиционна култура, за този „псевдофолклор”); за Ботев – в търсене на „опорите”; за възможностите на регионалните изследвания, вгледани наистина в живота на частния човек (студията „Към поетиката и прагматиката на регионалната литература”, с внимание и към т.н. селищни монографии, както и със съвсем конкретни записи на просторечни автобиографични разкази). И, разбира се, особено впечатляващите ме с пристрастността си украинистки изследвания и обобщения, включително и двете силни есета за съвременната политическа, битова и социокултурна ситуация на преутвърждаващата националната си идентичност и опитващата се да укрепва геополитическата си самостоятелност днешна Украйна: „Войната на сватбените генерали” и „Размисли в една електричка”. Споделям напълна тази съпричастност, този оптимизъм, но и тази тревога за бъдещето на наистина братска Украйна!

4. Научни приноси на кандидата

Доц. Стилиян Стоянов е сред много малкото съвременни български литературоведи, способни да съзерцават, описват и интерпретират българската литературна култура във всичките ѝ равнища – високи и ниски, елитарни и регионално-всекидневни. При това, той я вижда ясно, тази литературна култура, и сега, и в миналото, медийно пронизана, подчинена на ритмите на други култури – техническата, битовата, но и самата тя предизвикваща вълнения в най-различни други зони от човешките светове.

Важен научен принос на кандидата е реализираната в много негови трудове способност да се правят народоведски обобщения върху сякаш малозначителен детайл от бита, но и от най-високата литературна класика.

Основен принос чрез монографическото изследване „Литература и технологии” е направен с показването доколко общото българско живеене и българската литература в частност са в синхрон (или „изостават” в някои десетилетия) със световни процеси с оглед на могъщото присъствие и въздействие на машинната цивилизация.

5. Преподавателска работа на кандидата

Доц. Стилиян Стойчев има тридесетгодишна многообразна преподавателска дейност. Като преподавател в ЮЗУ „Неофит Рилски” той е водил курсове на всички равнища – както бакалавърски и магистърски, така и докторантски, както курсове с традиционна тематична насока, така и свои авторски, оригинално формулирани и композирани. За способността му да търси и намира нови подходи при обучението по литература говори и участието му в изследователския проект „Изработване на учебни програми във филологическото направление от гледна точка на бизнеса”.

Освен в своя университет, той е бил преподавател няколко пъти и в Украйна – в Националния университет „Тарас Шевченко”(1994-1998) и в университетите в гр. Мелитопол и гр. Бердянск (2002-2006). Работата му като лектор по български език и литература в тези университети очевидно не е означавала само добросъвестно изпълняване на едни служебни задължения. Както видяхме, това е било и трайна съпричастност със съдбата на днешните украинци, оформяне на цял дял в научното му творчество, може да се каже дори: поемането на един политически ангажимент в защита на независимостта на Украйна.

В личната му ежедневна преподавателска работа доц. Стоянов е подпомогнат и от култивирания опит от административните задължения като зам.декан по въпросите именно на учебния процес, по работата за създаване на нови учебни програми и учебни

планове. Всичко това му помага да разглежда непрестанно своята собствена работа „отстрани”, да бъде с друга степен на самосъзнание по отношение на преподавателското си всекидневие. Тази критическа, съдна способност е изразена например и в една от неговите студии за сякаш друго, доста по-ниско ниво на образованието от миналото, в толкова синтетичната и фактологично наситена студия „Литературата на близкото минало в читанките от близкото минало” (в сб. „Литература на близкото минало”, ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград, 2012 г.). Очевидно проявената тук методологическа проникателност е характерна въобще за множество дейности на кандидата.

6. Заключение

Единственият кандидат по конкурса за професор по теория и история на литературата доц. д-р Силиян Стоянов е изграден учен с приносни дейности като преподавател, изследовател, популяризатор, като литературен теоретик и литературен историк, като есеист и публицист.

Доц. д-р Силиян Стоянов има всички необходими качества да получи академичната длъжност п р о ф е с о р. Препоръчвам на уважаемото научно жури да гласува утвърдително за неговата кандидатура. Аз лично най-убедено и с радост ще гласувам „ЗА”.

2 декември 2016 г., София

Проф. Михаил Неделчев, НБУ